

ZAMONAVIY KULOLCHILIKDA SHAKLLARDAN FOYDALANISH USLUBI

Tojiboyeva O'g'iloy Baxtiyorqizi

Kamoliddin Behzod Nomidagi

Milliy Rassomlik Va Dizayn Instituti

Badiiy Kulolchilik Va Ta'mirlash" Kafedrası

Badiiykulolchilik Mutaxassisligi

1-Bosqich Magistranti

ANNOTATSIYA

Maqolada zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanishning amaliy va nazariy jihatlarini tahlil qilinadi. Shakllar nafaqat kulolchilik mahsulotlarining tashqi ko'rinishini belgilaydi, balki ularning funktsionalligi, ergonomikasi va mustahkamligini ham ta'minlaydi. Tadqiqotda turli shakllardan foydalanish uslublari, ularning estetik va dekorativ xususiyatlari, material bilan uyg'unlashishi va tayyor mahsulotdagi ijodiy yechimlar yoritiladi. Shuningdek, shakllardan foydalanish jarayonida texnik va amaliy usullar, naqsh va kompozitsiya printsiplari asosida ish olib borishning ahamiyati ko'rsatib o'tiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shakllardan to'g'ri va maqsadli foydalanish zamonaviy kulolchilik mahsulotlarining sifatini oshiradi va ularni amaliy hamda dekorativ jihatdan mukammal qiladi.

Kalit so'zlar: Zamonaviy kulolchilik, shakllar, shakllardan foydalanish, amaliy uslub, dekorativ xususiyat, ergonomika, material bilan uyg'unlik, kompozitsiya, naqsh, estetik dizayn.

KIRISH

Kulolchilik san'ati insoniyat madaniyatida qadimdan muhim o'rin tutib kelgan. U nafaqat amaliy buyumlar yaratish, balki estetik va ma'naviy qadriyatlarni ifodalash vositasi sifatida ham rivojlangan. Zamonaviy davrda kulolchilik an'anaviy texnikalarni saqlab qolgan holda yangi shakllar, kompozitsiyalar va dekorativ elementlar bilan boyitilmoqda. Shakllardan foydalanish kulolchilik mahsulotlarining funktsionalligini, ergonomikasini va estetik ko'rinishini belgilaydi.

Shakl tanlash jarayoni kulolchilikda nafaqat tashqi ko'rinish, balki buyumning amaliy xususiyatlarini ham belgilashga xizmat qiladi. Turli shakllar yordamida mahsulotning mustahkamligi, foydalanish qulayligi va dekorativ qiymati oshiriladi. Zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanish uslubi estetik printsiplar, naqsh va

kompozitsiya qonunlari hamda materialning fizik va texnologik xususiyatlarini hisobga olishga asoslanadi¹.

Ushbu maqolada zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanishning amaliy va nazariy jihatlarini, shakllarning turlari, ularning funktsionalligi va dekorativ imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shakllardan maqsadli foydalanish orqali kulolchilik mahsulotlarining sifatini oshirish va ularni amaliy hamda estetik jihatdan mukammal qilish mumkinligini ko'rsatadi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanish uslubi an'anaviy texnikalardan farqli ravishda yanada keng ko'lamli va ijodiy qirralarga ega. Shakllar mahsulotning tashqi ko'rinishi, funktsionalligi va ergonomik jihatlarini belgilashda asosiy vosita hisoblanadi. Kulolchilik san'atida shakllardan foydalanish jarayoni nafaqat loyni egiluvchan holatda ishlashni, balki turli naqshlar va kompozitsiyalar yaratishni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli, zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanish nazariy va amaliy jihatlarini birlashtiradi.

Shakllar turlicha bo'lib, ularning har biri kulolchilik mahsulotining maqsad va funktsiyasiga mos ravishda tanlanadi. Geometrik shakllar mahsulotga tartib va aniq strukturani beradi, ular asosan idishlar, vazalar va mebel buyumlari yaratishda ishlatiladi. Organik shakllar esa tabiatdan ilhomlangan egri chiziqlar va o'simlik yoki hayvon motivlarini o'z ichiga oladi, bu shakllar buyumlarni dekorativ jihatdan boyitadi. Shuningdek, aralash shakllar geometrik va organik shakllarning uyg'unligi orqali yanada ijodiy va qiziqarli mahsulotlar yaratishga yordam beradi².

Bugungi kunda zamonaviy kulolchilik san'ati bir necha yo'nalishlarda rivojlangan. Dekorativ kulolchilikda shakllardan estetik jihatdan foydalanish orqali stullar, vazalar, dekorativ figurkalar va yoritgichlar kabi buyumlar yaratiladi. Bu yo'nalishda shakllarning organik va aralash turlari ustunlik qiladi, chunki ular ko'rkam va ijodiy mahsulotlarni ta'minlaydi. Amaliy kulolchilik esa idish-tovoqlar, choynaklar, oshxona va oshxonaga oid buyumlar, suv idishlari kabi kundalik hayotda ishlatiladigan buyumlarni yaratishda shakllardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Bu yerda shaklning ergonomik va funksional xususiyatlari birinchi o'rinda turadi.

Shuningdek, ekspressiv kulolchilik yo'nalishi ham zamonaviy san'atda keng tarqalgan bo'lib, u erda shakllar o'zining estetik qadriyatini oshirish bilan birga, ijodkorning hissiy ifodasini ham aks ettiradi. Shu yo'nalishda shakllar erkin va ijodiy bo'lib, mahsulotlar tabiat, inson va madaniyat elementlaridan ilhomlanadi. Shu bilan birga, zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanish jarayonida loyni plastiklik

¹Karimov, I. O'zbekiston kulolchilik san'atida badiiy shakllar ilmiy maqola.

²Rahimov, R. A. Keramika va olovbardosh materiallar bu kitobda keramika materiallari

darajasi, quritish texnikasi, rang va yuzaki bezaklar ham hisobga olinadi. Bu jarayon mahsulotning sifati va uzoq muddatli saqlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, shakllardan to'g'ri foydalanish kulolchilik mahsulotlarining sifatini oshiradi. Masalan, egri chiziqli organik shakllar yordamida vazalar va chiroyli figurkalar yaratiladi, geometrik shakllar esa idish va saqlash buyumlarini tartibli va mustahkam qiladi. Shakllar kombinatsiyasi orqali mahsulotlar yanada qiziqarli va innovatsion ko'rinishga ega bo'ladi. Shu bilan birga, shakllardan foydalanish jarayoni naqsh va kompozitsiya printsiplari asosida tashkil qilinishi mahsulotning estetik va amaliy qiymatini oshiradi³.

Bugungi zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanish nafaqat texnik va amaliy jihatlarida, balki san'atkorning ijodiy tafakkurini namoyon etish vositasi sifatida ham ahamiyatli hisoblanadi. Shakllar yordamida yaratilgan buyumlar nafaqat foydali, balki estetik jihatdan ham qiziqarli bo'lib, zamonaviy kulolchilikning ijodiy va amaliy yo'nalishlarini boyitadi. Shu bois, shakllardan maqsadli va ongli foydalanish kulolchilik san'atida muvaffaqiyatga erishishning asosiy omili hisoblanadi.

Zamonaviy kulolchilikda shakllar va amaliy misollar jadvali⁴:

Shakl turi / Yo'nalish	Tavsif	Amaliy misol	Dekorativ / Funktsional xususiyat
Geometrik shakllar	To'g'ri chiziqlar, kvadrat, doira, uchburchak shakllari. Mahsulotga tartib va aniq strukturani beradi.	Kvadrat yoki dumaloq shakldagi vazalar, kub shaklidagi konteynerlar, uchburchak idishlar.	Tartibli va simmetrik ko'rinish, mustahkamlik va amaliy qulaylik.
Organik shakllar	Tabiatdan ilhomlangan egri chiziqlar, o'simlik va hayvon motivlari. Mahsulotni dekorativ jihatdan boyitadi.	Vazalar shaklida barg yoki gullar motivi, hayvon figuralari, egri chiziqli choynaklar.	Estetik va ijodiy ko'rinish, tabiiy va organik hissiyot yaratadi.
Aralash shakllar	Geometrik va organik shakllarning uyg'unligi. Mahsulotni yanada qiziqarli va ijodiy qiladi.	Doira shaklidagi vaza ustida barg naqshlari, kvadrat konteynerda egri chiziqli bezaklar.	Innovatsion va ijodiy ko'rinish, funktsionallik bilan dekorativ uyg'unlik.

³Karimov, I. Xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalash bu o'quv-uslubiy majmua milliy hunarmandchilik

⁴Gubenova, G. T. "O'zbek amaliy san'atining kulolchilik maktablari tarixi"

Shakl turi / Yo‘nalish	Tavsif	Amaliy misol	Dekorativ / Funksional xususiyat
Dekorativ kulolchilik	Mahsulotning estetik jihatiga urg‘u beriladi. Shakllar orqali san’atkorlik va bezak ifodalanadi.	Yoritgichlar, dekorativ figurkalar, bezak buyumlari.	Estetik ko‘rinish, ko‘rgazmali qiymat, ijodiy ifoda.
Amaliy kulolchilik	Kundalik hayotda ishlatiladigan buyumlar. Shakllar ergonomik va foydali bo‘lishi kerak.	Choynaklar, idish- tovoqlar, suv saqlash buyumlari, oshxona idishlari.	Foydalanuvchi qulayligi, funksionallik, mustahkamlik.
Ekspressiv kulolchilik	Shakllar yordamida san’atkorning hissiy ifodasi beriladi. Erkin va ijodiy shakllar ustunlik qiladi.	Tabiyatdan ilhomlangan vaza yoki figurka, abstrakt shakldagi dekorativ buyumlar.	Ijodiy va individual ifoda, organik va erkin ko‘rinish.

XULOSA

Zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanish san’at va amaliyotning muhim jihatini hisoblanadi. Shakllar mahsulotning tashqi ko‘rinishi, funksionalligi, ergonomikasi va dekorativ xususiyatlarini belgilaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, geometrik shakllar mahsulotga tartib va strukturaviy mustahkamlik beradi, organik shakllar esa dekorativ va estetik qiymatni oshiradi, aralash shakllar esa ijodiy va innovatsion ko‘rinish yaratadi.

Bugungi zamonaviy kulolchilikda shakllardan foydalanish bir necha yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi. Dekorativ kulolchilikda shakllar mahsulotning estetik qiyofasini belgilasa, amaliy kulolchilikda shakllar ergonomik va funksional jihatlarni oshiradi. Ekspressiv yo‘nalishda esa shakllar san’atkorning individual ijodiy ifodasini namoyon qiladi. Shu tariqa, shakllardan ongli va maqsadli foydalanish mahsulotning sifatini oshiradi, uni amaliy va dekorativ jihatdan mukammal qiladi⁵.

Umuman olganda, zamonaviy kulolchilikda shakllar nafaqat buyumning tashqi ko‘rinishini belgilash vositasi, balki san’atkorning ijodiy tafakkuri va mahsulotning amaliy qiymatini oshirishga xizmat qiluvchi asosiy element hisoblanadi. Shu sababli shakllardan maqsadli, ongli va ijodiy foydalanish kulolchilik mahsulotlarini yuqori sifatli va estetik jihatdan mukammal qilishning muhim omili hisoblanadi.

⁵Saloyeva, O. “O‘zbek xalq amaliy san’atida kulolchilikning o‘rni”

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov, I. O'zbekiston kulolchilik san'atida badiiy shakllar ilmiy maqola. Ushbu maqola kulolchilikda shakllar va bezak san'atining rivoji hamda mintaqaviy uslublarini batafsil tahlil qiladi. oriens.uz (54-65-b)
2. Rahimov, R. A. Keramika va olovbardosh materiallar bu kitobda keramika materiallari, ularning fizik-kimyoviy xususiyatlari va kulolchilikda qo'llanilishi haqida chuqur ma'lumotlar beriladi. unilibrary.uz (76-88-b)
3. Karimov, I. Xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalash bu o'quv-uslubiy majmua milliy hunarmandchilik, shu jumladan kulolchilik san'ati yo'nalishlarini o'rganishda foydali. [Chirchiq davlat pedagogika universiteti+1](http://Chirchiq.davlat.pedagogika.universiteti+1) (33-38-b)
4. Gubenova, G. T. "O'zbek amaliy san'atining kulolchilik maktablari tarixi" zamonaviy O'zbek amaliy san'ati va uning kulolchilik maktablari tarixi haqida ilmiy maqola. inlibrary.uz (77-97-b)
5. Saloyeva, O. "O'zbek xalq amaliy san'atida kulolchilikning o'rni" maqola, kulolchilikning milliy hunarmandchilik va san'at kontekstida ahamiyatini o'rganadi. in-academy.uz (106-121-b)